

De Middelste Zaagbek *Mergus serrator* als broedvogel in het Deltagebied, ZW-Nederland, 1977-91

Red-breasted Merganser as a breeding bird in the SW-Netherlands, 1977-91

PETER L. MEININGER & KEES DE KRAKER

De zuidgrens van het Westeuropese broedgebied van de Middelste Zaagbek is sinds het einde van de 19e eeuw naar het zuiden verschoven. Hierbij vestigde de soort zich bijvoorbeeld op steeds meer plaatsen op de Britse eilanden. De voor Nederland dichtstbijzijnde vaste broedplaatsen bevonden zich in het begin van de jaren zeventig langs de Duitse Oostzeekust en in Wales (Cramp & Simmons 1977).

Tot 1977 waren in Nederland ten minste twaalf broedgevallen bekend, alle uit het Waddengebied (van den Berg *et al.* 1978). In 1977 werd voor het eerst met zekerheid broeden in het Deltagebied vastgesteld: twee paar in de Grevelingen (van den Berg *et al.* 1978). Sindsdien heeft de soort jaarlijks in het Deltagebied gebroed, waarbij het voorkomen zich niet beperkte tot de Grevelingen. Broedgevallen werden ook vastgesteld in het Haringvliet en in het Veerse Meer. Hier wordt een overzicht gegeven van alle bekende broedgevallen van de Middelste Zaagbek in het Deltagebied in de periode 1977-91 (tabel 1, figuur 1).

Broedgevallen in 1977-91

Grevelingen Sinds 1973 overzomeren jaarlijks tientallen Middelste Zaagbekken op de zoute, getijloze Grevelingen. Al in de jaren voorafgaand aan de eerste zekere broedgevallen werden regelmatig baltsende vogels waargenomen, die bovendien belangstelling toonden voor potentiële broedplaatsen (Saeijs & Baptist 1976). In 1977 werden twee broedgevallen vastgesteld: een vrouwtje met twee jongen van ongeveer twee weken oud op 10 augustus nabij de Hompelvoet en een nest met vier eieren en een donsjong op 11 augustus op de Hompelvoet (van den Berg *et al.* 1978). Sinds 1977 zijn in de Grevelingen vrijwel jaarlijks broedgevallen vastgesteld, waarvan de meeste op de Hompelvoet of directe omgeving. Na de nestvondst in 1977 werd alleen op 19 juni 1987 en op 21 juni 1990 nogmaals een nest gevonden (KdK). De overige broedgevallen zijn gebaseerd op waarnemingen van vrouwtjes met jongen. Aan de hand van waarnemingen van vrouwtjes met kleine jongen berekende De Kraker (1989) dat de uitkomstdata (buiten het geval op 11 augustus 1977) lagen tussen 20 juni en 27 juli

(N=25), de meeste in de laatste week van juni en de eerste week van juli. De datum waarop met het leggen van eieren werd begonnen, varieerde daarmee tussen half mei en eind juni.

Het aantal in de Grevelingen vastgestelde broedgevallen per jaar is af te lezen in tabel 1. Alle gevallen werden geconstateerd op de Hompelvoet met uitzondering van de volgende: 1983 en 1984 één, 1986 en 1987 twee, 1988 en 1989 0-1 De Punt; 1986 0-1, 1988 en 1991 één Kleine Veermansplaat; 1988 één Markenje; 1990 en 1991 één Slik de Kil (van den Berg *et al.* 1978, Slob 1989, KdK, G. J. Slob).

Haringvliet De eerste broedgevallen in het (zoete) Haringvliet werden vastgesteld op de Korendijkse Slikken in 1980 (vrouwtje met jongen; van den Berg & van der Neut 1981), 1982 en 1983 (waarschijnlijk broedgeval) (Ouweneel 1985). In de volgende jaren werd broeden vastgesteld op diverse plaatsen in het Haringvliet.

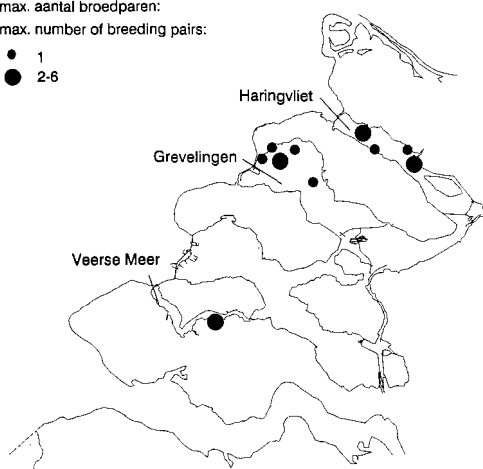
Het aantal in het Haringvliet vastgestelde broedgevallen per jaar bedraagt maximaal vier (tabel 1). Alle gevallen werden geconstateerd op de Korendijkse Slikken (de Bruijn & van Swelm 1988, R. Burgmans, R. ter Horst, G. Huijzers, H. Mayer, R.

Tabel 1. Aantal broedgevallen van de Middelste Zaagbek per gebied in het Deltagebied in 1977-91. *Number of breeding pairs of the Red-breasted Merganser in the Delta area, SW-Netherlands in 1977-91.*

Jaar Year	Gebied Area			Totaal Total
	Grevelingen	Haringvliet	Veerse Meer	
1977	2	-	-	2
1978	1	-	-	1
1979	0-1	-	-	0-1
1980	1	1	-	2
1981	1	-	-	1
1982	0-1	1	-	1-2
1983	3	0-1	-	3-4
1984	2	1	1	4
1985	1	1-3	2	4-6
1986	5-6	1-2	1	7-9
1987	5	2-4	0-1	7-10
1988	5-6	4	2	11-12
1989	5-6	2-3	0-1	7-10
1990	7	0-2	3	10-12
1991	4	1-2	1-3	6-9

max. aantal broedparen:
max. number of breeding pairs:

● 1
● 2-6

Figuur 1. Broedplaatsen van de Middelste Zaagbek in het Deltagebied in 1977-91. *Breeding sites of the Red-breasted Merganser in the Delta area, SW-Netherlands in 1977-91.*

Strucker) met uitzondering van de volgende: 1985 1-2, 1988 twee (waaronder de vondst van een – later gepredeerd – nest met zes eieren op 1 juni), 1989 één (nest waarin vier eieren op 15 juni en zes eieren op 20 juni, uitgekomen op 18 of 19 juli), 1990 0-1 Slijkplaat (B. de Bruin, N. D. van Swelm); 1986 één Beninger Slikken (P. Boeren); 1987 één Meneerse Plaat (de Bruin & van Swelm 1988).

Veerse Meer Op het brakke Veerse Meer werd al in het eind van de jaren zeventig regelmatig door Middelste Zaagbekken overzomerd (Baptist & Meininger 1981). Broeden werd voor het eerst vastgesteld in 1984 in het reservaat De Middelplaten. Ook alle broedgevallen in latere jaren, meestal gebaseerd op waarnemingen van vrouwtjes met jongen, zijn afkomstig uit dit gebied.

Het aantal vastgestelde broedgevallen per jaar in het Veerse Meer is als volgt: 1984 1-2 (PPD Zeeland), 1985 twee, 1986 één (vrouwtje met zes jongen van een week oud op 7 juli, vrouwtje met vier grote jongen op 30 juli; G. Davidse), 1987 0-1, 1988 twee (op 26 juli vrouwtjes met 4 kleine pulli en een bijna volgroeid jong; G. Davidse), 1989 0-1 (exemplaar op 1 augustus, geen jongen gezien; G. Davidse), 1990 twee (vrouwtjes met jongen; G. Davidse), 1991 1-3 (PLM).

Discussie

Het jaarlijks en in enigszins toenemende aantallen broeden (maximaal 11-12 paar in 1988; tabel 1) van Middelste Zaagbekken tussen 1977 en 1991 toont aan dat de soort zich met succes als broedvogel in het Deltagebied heeft gevestigd. Opmerkelijk in dit verband is, dat de soort elders in Nederland nog

steeds buitengewoon zeldzaam is. In 1979 en 1981 vond een broedgeval plaats in het Lauwersmeer (Beemster *et al.* 1989). In 1985-91 werden in het kader van het Bijzondere Soorten Project (BSP)-broedvogels van SOVON uit het Waddengebied slechts twee gevallen bekend, in 1988 op Schiermonnikoog (P. Wolf) en in 1990 op Griend (M. Klaassen, P. Wolf).

De recente situatie in het buitenland is op dit moment niet goed bekend, maar zowel uit Schotland als uit Finland wordt een stabiele tot licht toenemende broedpopulatie gemeld (Marchant *et al.* 1990, Koskimies 1989).

Omdat vogels met jongen pas verschenen tussen eind juni en begin augustus, (gedeeltelijk) in een periode waarin de meeste broedvogelinventarisaties al waren afgesloten, is het waarschijnlijk dat er meer broedgevallen van Middelste Zaagbekken in het Deltagebied hebben plaatsgevonden dan hier vermeld. De meeste broedgevallen zijn gebaseerd op waarnemingen van vrouwtjes met jongen. Ongetwijfeld mislukken er ook nesten in de eifase (b.v. door predatie). Het werkelijke aantal broedgevallen is dus ook om deze reden stellig hoger geweest dan het aantal dat in dit artikel wordt genoemd.

Het feit dat de Middelste Zaagbek in de Delta zowel langs zoute als zoete wateren broedt, maakt het aannemelijk dat de soort zich binnenkort ook als broedvogel zal vestigen in de recent afgesloten zoete wateren Krammer-Volkerak, Zoommeer en Markiezaat, zeker als de overbegroeiing zich hier ontwikkelt. Het verdient dan ook aanbeveling om, zeker op plaatsen waar zich tot in mei/juni (baltsende) Middelste Zaagbekken ophouden, speciaal op deze soort te letten. De beste manier om zekere broedgevallen vast te stellen is het bij rustig weer speuren naar vrouwtjes met jongen in juli en augustus.

Dankwoord Wij danken Paul Boeren, Bas de Bruin, Rob Burgmans, Gido Davidse, Rob ter Horst (Provincie Zuid-Holland), Gert Huijzers, Ron Mes, Gerard Slob (Staatsbosbeheer Delta), Rob Strucker, Norman van Swelm (Stichting Ornithologisch Station Voorne; inventarisatie Slijkplaat in opdracht van Staatsbosbeheer Delta) en Pim Wolf voor het ter beschikking stellen van gegevens over broedgevallen van Middelste Zaagbekken.

Summary

Until 1977, Red-breasted Mergansers were found breeding at least twelve times in The Netherlands, always in the Wadden Sea area. Between 1977 and 1991 this species has bred annually in the Delta area of the SW-Netherlands, with a maximum of 11-12 pairs in 1988 (table 1). In this area Red-breasted Mergansers breed along recently dammed sea-arms, along fresh waters as well as along salt waters. Considering the fact that more areas will develop into potentially suitable breeding sites in the near future, a further increase in breeding numbers is expected.

Literatuur

- BAPTIST H. J. M. & MEININGER P. L. 1981. De vogels van het Veerse Meer. Zeeuws Nieuws 6: 115-118.
- BEEMSTER N. J., DROST H. J. & VAN EERDEN M. R. 1989. Evaluatie van het beheer in het Lauwersmeer in de periode 1982-1987. Flevovericht 303, Rijkswaterstaat, Directie Flevoland, Lelystad.
- VAN DEN BERG A., BAPTIST H. J. M. & MEININGER P. L. 1978. Twee broedgevallen van de Middelste Zaagbek *Mergus serrator* in het Grevelingenmeer. Limosa 51: 1-5.
- VAN DEN BERG A. & VAN DER NEUT J. 1981. Broedvogel-inventarisatie in Haringvliet-Hollands Diep-Krammer. Jaaroverzicht 1980. Staatsbosbeheer, Consultantschap Natuurbehoud Zuid-Holland.
- DE BRUIN B. J. M. & VAN SWELM N. D. 1988. Broedvogels van het noordelijk Deltagebied in 1987. Ministerie van Landbouw en Visserij, Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, Consultantschap Zuid-Holland. Den Haag.
- CRAMP S. & SIMMONS K. E. L. (eds.). 1977. The birds of the Western Palearctic, 1. Oxford University Press, Oxford.
- KOSKIMIES P. 1989. Distribution and numbers of Finnish breeding birds. Appendix to Suomen Lintuatlas. SLY: n Lintutieto Oy, Helsinki.
- DE KRAKER K. 1989. Middelste Zaagbek – vaste broedvogel in de Grevelingen. Sterna 34: 50-55.
- MARCHANT J. H., HUDSON R., CARTER S. P. & WHITTINGTON P. A. 1990. Population trends in British breeding birds. BTO, Tring.
- OUWENEEL G. L. 1985. De Spuimond, een nationaal natuurgebied II; de Korendijkse Slikken. Levende Nat. 86: 168-171.
- SAEIJLS H. L. F. & BAPTIST H. J. M. 1976. Vogels Grevelingenmeer. Ontwikkelingen vogelstand in een zoutmeer van 1971-1975. Rijkswaterstaat, Deltadienst nota DDMI 76-31, Middelburg.
- SLOB G. J. 1989. Vijftien jaar vogelontwikkelingen in het afgesloten Grevelingenbekken. Staatsbosbeheer, Goes.

*Peter L. Meininger, Rijkswaterstaat Dienst
Getijdewateren, postbus 8039, 4330 EA
Middelburg
Kees de Kraker, Burghse Ring 20, 4328 LL
Burgh-Haamstede*

Aanvaard voor opname 7 januari 1992

